

Nr 163.

Av herr **Bergman m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser angående statsverkets fond av rusdrycksmedel.*

Den tanke, som låg bakom 1913 års riksdagsbeslut att i möjligaste mån avveckla det allmännas beroende av inkomster, som härflyta från konsumtionen av starka drycker, var utan tvivel högst behjärtansvärd. Genom indragning av spirituosaförsäljningsmedlen till statsverket frigjordes i själva verket kommuner, landsting och hushållningssällskap från en god del av detta beroende, och genom begränsning av rätten att vid statsregleringens uppgörande räkna med de i stället till staten ingående medlen av hithörande slag sökte man råda bot för faran att öka statens beroende av samma för en sund nationell ekonomi på längden ödesdigra inkomstkälla. Det bestämdes, att högst ett belopp av 41.9 miljoner kronor skulle få användas för de årliga budgetbehoven och att överskottet skulle tillföras en »statsverkets fond av rusdrycksmedel», avsedd att i första rummet användas för reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som bleve en följd av mera ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsande eller avveckling.

För att ytterligare successivt begränsa statens beroende av dylika inkomster bestämdes, att, därest för en treårsperiod årsmedeltalet av statsinkomster från alkoholhanteringen skulle understiga summan 41.9 miljoner kronor, för framtiden detta lägre medeltal skulle gälla som den maximigräns, utöver vilken staten icke finge för budgetära ändamål använda ifrågasvarande inkomster. Den tankegång, som föresvävat dem, som föreslagit denna bestämmelse, var närmast den, att, sedan lokalt veto, som man då hoppades, inom kort blivit infört, en successiv minskning av konsumtionen på ort efter ort skulle inträda och följaktligen totalinkomsterna till statsverket av denna konsumtion successivt minskas. Som bekant, svekos dessa förhoppningar, i det riksdagen 1917 på grund av första kammarens motstånd och en del forna förbudsvänners omsvängning beslöt en ny försäljningslag utan det lokala vetot. Genom oförutsedda omständigheter, föranledda av världskriget och mer eller mindre oberoende av den inhemska nykterhetspolitiken, inträdde emellertid, särskilt under åren 1917—1919, så ovanliga förhållanden i avseende på tillgången till rusdrycker, att konsumtionen av desamma nedgick till ett lika glädjande som oanat minimum. Verkningarna härav voro i avseende på det allmänna nykterhetstillståndet i stort sett synnerligen fördelaktiga; fylleriförseelserna sjönko t. ex. i Stockholm till cirka 3,700 år 1917 från att år 1913 ha utgjort cirka 15,000 och under 1914 och 1915 på grund av det i huvudstaden då införda kontrollsystemet ha hållit sig omkring 11,000 à 10,000. Det s. k. Brattsystemet hade således haft en i viss mån fördelaktig inverkan i jämförelse med det förut tillämpade,

av mindre kontroll utmärkta systemet, men Brattssystemet visade sig däremot vida underlägset det mera förbudsliknande tillstånd, som oberoende av detta system uppkom genom havens spärrning för tillförsel av utländska rusdrycker och genom nödtvånget att inställa brännvinsbränning och minska tilldelningen av korn till bryggerierna.

Tack vare dessa förhållanden nedgingo under dessa år inkomsterna till staten av rusdrycksmedel på ett av 1913 års lagstiftare oanat sätt. Under det man räknat med en långsam och successiv nedgång, skedde nu en plötslig och oerhört stark minskning. Detta medförde, att de rusdrycksmedel som enligt 1913 års beslut skulle få användas till budgetära ändamål hastigt sjönko ned till det låga årsmedeltalet av 18.8 miljoner kronor. Då efter kristidens slut de svenska statsmakterna tyvärr ej begagnade tillfället att bevara kristidens lyckliga relativa alkoholfrihet genom fortsatt förbud mot tillverkning och import, steg ånyo alkoholkonsumtionen med dess oundvikliga följder, stigande fyllerifrekvens och allsköns återkommande elände, givetvis också med den endast skenbart glädjande, djupare sett ganska bedrövliga effekten att statens inkomster på denna alkoholism sprungo i höjden. Enligt 1913 års ännu gällande bestämmelser blev nu avsättningen till rusdrycksmedelsfonden abnormt stor, och frestelsen för statsverket att utnyttja fonden för den på grund av de svåra tiderna allt besvärligare statsregleringen blev alldeles för övermäktig. Jag förbigår en redogörelse för de kända utvägar, på vilka man år efter år kringgick bestämmelserna och spolerade fonden. Det bör rättvisligen medgivas, att omständigheterna voro abnorma, och att förfarandet låter förklara, om än icke försvara sig. Emellertid var det klart, att så som det dittills tillgått, kunde det icke få fortgå. Därom voro nu alla ense. 1924 års riksdag begärde en provisorisk omläggning av grunderna för avsättning till rusdrycksmedelsfonden, men riksdagen fogade till denna begäran det betydelsefulla tillägget, att vid en sådan omläggning skulle iakttagas, att det syfte, för vilket fonden bildats, icke skulle få åsidosättas. Detta syfte var, som här ovan är relaterat, att successivt minska och i varje fall icke öka budgetens beroende av alkoholinkomster. Slutligen kom man 1926 till en anordning, som fixerade ett intill 75 miljoner successivt sjunkande belopp att användas för budgetära ändamål, medan 5 miljoner årligen borde tillföras rusdrycksmedelsfonden. Överskjutande inkomster av alkoholhanteringen skulle gå till statsskuldens amortering. I föl företogs en ny modifikation gällande för innevarande budgetår. Enligt denna lämnades visserligen rusdrycksmedelsfonden i huvudsak orörd, men ur de till skuldammortering avsatta rusdrycksmedlen togs ett avsevärt belopp för statsregleringen. Och nu föreslår Kungl. Maj:t helt enkelt en konfiskation av största delen av den hittills samlade fonden, i det ur densamma, för närvarande uppgående till cirka 103 miljoner kronor, skulle tagas ungefär fyra femtedelar och endast 20 miljoner lämnas kvar. Ur avkastningen av dessa 20 miljoner skulle anslag beviljas till vissa närmare angivna nykterhetsfrämjande ändamål. Även om man med behjärtande av det ekonomiska nödläget kan medgiva en provisorisk anordning, som låter de hädanefter

inflytande inkomsterna av alkoholhanteringen användas tills vidare till budgetära ändamål, kunna vi omöjligen acceptera en konfiskation av den för vissa bestämda syften *hittills* uppsamlade fonden.

Det logiskt tillfredsställande sättet för en användning av statens alkoholinkomster, vilken icke fastlåser statens ekonomiska intresse vid dem, vore, om de i sin helhet kunde användas uteslutande till sådana samhällsbehov, som framkallas genom konsumtionen av alkoholhaltiga drycker och som genom alkoholbrukets effektiva försvinnande ur folkvanorna skulle upphöra att existera och förty under sådan förutsättning ej krävde några utgifter från statens sida. En utredning sådan som på initiativ från riksdagens nykterhetsgrupp i fjol begärdes i denna fråga skulle kunna bilda basis för en plan för en sådan socialt oantastlig användning av statens hithörande inkomster. Det medgives gärna att ett exakt resultat givetvis icke torde på denna väg med säkerhet kunna vinnas, då de mångskiftande förhållanden, i vilka alkoholbruket i ett land ingriper, äro så komplicerade, att de alltid till en del undandraga sig förhandsberäkningar. Men vissa dylika utgiftsposter kunna dock utan svårighet påvisas. Det är t. ex. uppenbart, att utgifterna för upprätthållande av effektiviteten av lagarna på detta område, vilken måste bättre än hittills övervakas, samt att en del av utgifterna för polis- och fångvårdsväsendet höra till detta slags statsutgifter, likaså en del av kostnaderna för sjukvård och fattigvård, samt givetvis helt och hållet kostnaderna för motarbetande av alkoholbruket och åtgärder med avseende på alkoholismens följder, t. ex. alkoholistanstälternas underhåll m. m. sådant. Mycket avsevärda belopp torde sålunda kunna med trygghet på den allmänna budgeten anvisas av medel härflytande från alkoholinkomster, utan att statens intresse bindes vid alcoholdryckernas fortsatta bruk i samhället. Det kunde även medgivas, att alkoholmedel användes för andra behov än sådana, blott det tillsåges, att dessa behov ej vore av den art, att de medförde ett permanent beroende av för längre framtid inflytande dylika medel och sålunda gjorde staten så beroende av dem, att en väsentlig inskränkning eller en fullständig avveckling av alkoholhanteringen därigenom äventyrades. En skuld amortering i raskare takt än den absolut nödvändiga är en av utvägarna.

Vi vänta oss nu en invändning: på vad sätt tänker man sig — om rusdrycksmedelsfonden ej får spolieras — att andra medel till statens nuvarande, så särskilt trängande behov kunna anskaffas? Härpå svaras: Då större delen av rusdrycksmedelsfonden är placerad i bostadslån, kan ju denna del därav i alla händelser icke nu användas som likvid tillgång för de löpande utgifterna; det är endast räntan av de sålunda bundna medlen, som skulle kunna användas, och denna ränta är ej av den storlek, att den spelar någon huvudroll för finansieringen av dagens arbetslöshetsbehov. Däremot är denna ränta av största vikt för finansieringen av vissa årligen föreliggande uppgifter till nykterhetens främjande (övervakningsåtgärder mot olaga hantering, alkoholistanstälternas kostnader, nykterhetsnämndernas verksamhet, upplysningsverksamheten m. m.). Vi begära

endast, att den *nu befintliga* behållningen i rusdrycksmedelsfonden ej konfiskeras. Vi äro, som förut är angivet, villiga att under nuvarande svåra förhållanden medgiva, att alla hädanefter inflytande alkoholmedel få tills vidare och till dess efter skedd utredning en ny, mera tillfredsställande ordning kommit till stånd, användas för budgetära behov, och vi anse till och med, att betydligt rikligare medel för sådant ändamål kunna uttagas genom avsevärt hårdare beskattning än Kungl. Maj:t föreslår av alkoholkonsumtionen i avseende på såväl spirituosa som vin och öl, ävensom genom skärpt beskattning av tobaken och andra allmänt brukade lyxartiklar. Vi förbehålla oss att i annat sammanhang motionsvis närmare precisera vad som i detta avseende kan göras. Mot sådana konsumtionsskatter, vilka ingen behöver betala, som ej frivilligt konsumerar de ifrågavarande icke blott onödiga utan även skadliga lyxartiklarna, kan ingen berättigad invändning göras.

Mot invändningen att en hög beskattning av alkohol samtidigt sänker konsumtionen må hänvisas till andra länders, särskilt Englands och Danmarks, exempel. Det är lika sant som glädjande, att konsumtionen där avsevärt minskats, men då höjningen av skatten också varit högst avsevärd, har i dessa länder även en betydande ökning av statsinkomsten ägt rum (i Danmark en fyrdubbling), oaktat denna konsumtionsminskning. De långt starkare än hos oss minskade fyllerisiffrorna m. m. visa även, att den befärade olaga handeln icke i sådan grad ökats, att den väsentligen upphävt skattehöjningens goda verkningar. Det stora, allt överskuggande behovet för närvarande är den nuvarande abnorma arbetslöshetens motarbetande. För sådant ändamål må inflytande inkomster av detta slag gärna användas, blott icke den hittills samlade fonden tillgripes. Detta behov är nämligen icke av den natur, att det kan väntas bli permanent.

Någon ändring av bestämmelserna för fondens användning synes icke vara påkallad. Ur fonden kunna och böra med nu gällande bestämmelser behövligen medel till övervakning av gällande lagstiftnings effektivitet erhållas. Men då behöver också, om verklig effekt skall uppnås, fonden vara obeskuren, så att dess avkastning räcker både till detta och till de andra nykterhetsfrämjande uppgifterna. Att bekämpa olaga alkoholhandel med affärskonkurrens är en förvänd metod, som leder till att alkoholdryckerna bli allt billigare och lättare tillgängliga, vilket ej kan ligga i samhällets intresse. Olaga hantering bör istället bekämpas med lagens och samhällsmaktens hela stränghet. Men därtill behövas år efter år tillräckliga medel, vilkas tillgänglighet följaktligen måste tryggas.

Vi kunna således ingalunda finna oss tillfredsställda med vad Kungl. Maj:t nu föreslår utan hemställa,

- 1) att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag till ändrade regler för statsverkets fond av rusdrycksmedel måtte medgiva, att de från alkoholhaltiga dryckers tillverkning och försäljning inflytande medlen få för budgetåret 1933/1934 vara tillgängliga för statsregleringen, men att den nu befintliga rusdrycksmedelsfonden lämnas obeskuren;

2) att riksdagen i överensstämmelse härmed måtte antaga i hosföljande bilaga intagna förslag till förordning angående statsverkets fond av rusdrycksmedel att gälla för budgetåret 1933/1934;

3) att riksdagen måtte hemställa, att Kungl Maj:t ville föranstalta utredning och framlägga förslag till nästkommande års riksdag, huru med de medel, som enligt förut gällande bestämmelser skulle avsättas till nämnda fond och till statsskuld-amorteringen, för framtiden bör förfaras, varvid må iakttagas, att statsregleringens beroende av inkomster från alkoholhanteringen icke får göras varaktig.

Stockholm den 21 januari 1933.

J. Bergman.

Robert Johansson-Dahr.

August W. Johansson.

Bilaga.

Förslag

til

Förordning angående statsverkets fond av rusdrycksmedel.

1 §.

= Statsverkets fond av rusdrycksmedel är avsedd — — — (= nu gällande förordnings § 2).

2 §.

= Kungl. Maj:ts förslag.

3 §.

= Kungl. Maj:ts förslag.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1933 och gäller till den 1 juli 1934. Under denna tid äger alltså förordningen av den 18 juli 1913 (nr 199) i samma ämne med däri vidtagna ändringar icke gällande kraft.

Skulle i strid mot yrkandena i vår motion större delen av fondens nuvarande medel genom riksdagens beslut i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag eller i annan form berövas densamma, föreslås subsidiärt följande lydelse för 1 §:

1 §.

Statsverkets fond av rusdrycksmedel är avsedd att, på sätt nedan säges, bereda medel till åtgärder, ägnade att främja nykterheten, i främsta rummet undervisnings- och upplysningsverksamheten i sådant syfte samt understödande av nykterhetsnämndernas verksamhet.

